

CRNE I BIJELE LAŽI

Ljudi počinju ozbiljno lagati čim je ugroženo njihovo samopoštovanje

PIŠE: *Dragica Barbarić*
PSIHOLOG

VEĆINA LJUDI KAŽE da im je iskrenost iznimno važna i to je logično, jer povjerenje je temelj svih odnosa. Ozbiljne laži, ako se otkriju, kao i opetovano laganje, mogu zauvijek razušiti odnose jer je vrlo teško ponovno izgraditi povjerenje. Ipak, svi mi lažemo puno češće nego što smo toga svjesni. Ako to stvara tolike probleme, zašto lažemo? Istraživanja su otkrila da ozbiljne laži počinju čim je ljudima ugroženo samopoštovanje. Jako nam je važno prikazati se u dobrom svjetlu sebi i drugima. No, lažemo i iz brojnih drugih razloga, kaže psiholog R. Feldman sa Sveučilišta u Massachusettsu. U jednom od svojih istraživanja stavio je po dva stranca zajedno u sobu te im je rekao da će ih se snimati u svrhu otkrivanja načina kako ljudi ulaze u interakciju (što je bila laž). Kasnije je svaki od njih nasamo bio zamoljen da pregleda snimku i identificira je li rekao išta što nije bilo sasvim istinito. U početku svi su tvrdili: Sve što sam rekao bilo je istinito. Ipak, nakon gledanja snimke ispitanici su bili istinski iznenađeni kada su otkrili da su ipak govorili neistine. Te laži su se kretale od pretvaranja da vole nekoga koga zapravo ne vole, pa do netočnih tvrdnji da su pjevali u rock-bandu. Barem jedanput u deset minuta slagalo je 60 posto ljudi, a prosječno su izgovorili dvije do tri laži.

Feldman je zaključio da ljudi lažu gotovo refleksno, potpuno nesvjesno: zapravo ne pokušavamo toliko impresionirati druge ljude, koliko želimo omogućiti drugima da održe stav prema nama kakav bi oni željeli imati. Želimo se slagati s drugima, činiti socijalne situacije jednostavnijima i izbjegavamo vrijeđanje drugih kroz neslaganje i trzavice.

ZBUNJUJEMO DJECU
Znači, radi se o pozna-

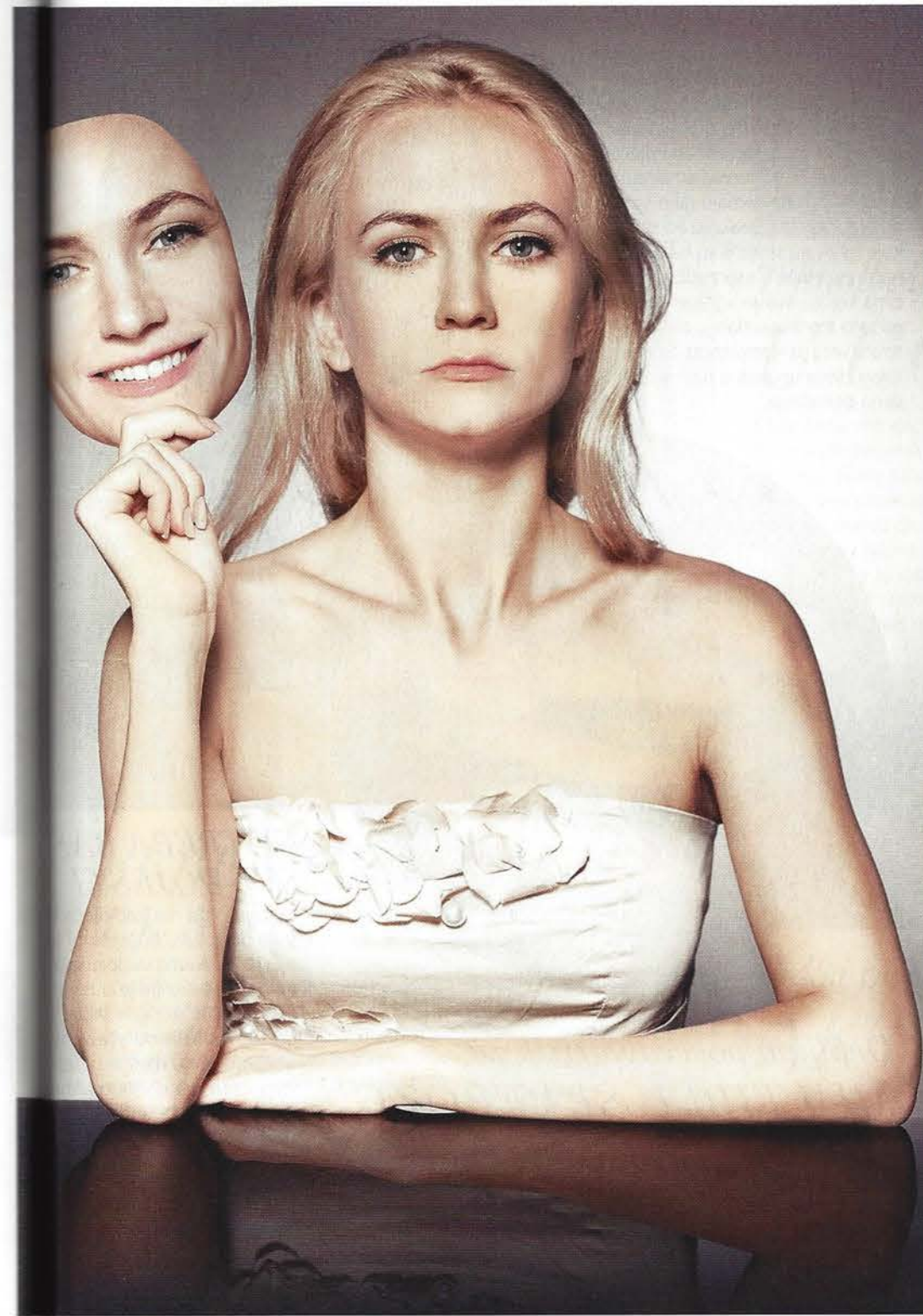
toj razlici između bijelih i crnih laži. Toj razlici nesvjesno poučavamo i djecu kada im govorimo da gostima moraju reći kako im se sviđa dar koji im se zapravo ne sviđa, a istovremeno im govorimo koliko je važno govoriti istinu. Bijele laži koristimo kako bismo društvene situacije učinili ugodnijima, izbjegli svađe, pomogli nekome, npr. kažemo prijateljici da joj lijepo stoji nova frizura jer vidimo da je zbog nje očito uzrujana. Svakako lažemo i da bismo sačuvali obraz, postali ili ostali prihvaćeni. Ljudi često skrivaju stvarne stavove ako vide da su oni suprotni stavovima skupine od koje žele biti prihvaćeni. Lažemo i da bismo prikriili sramoćenje, povećali moć, privukli pažnju, dobili privilegije, novac ili divljenje. Jedno je istraživanje u SAD-u otkrilo kako je među najvećim laščima u srednjoj školi puno najpopularnijih učenika koji popularnost očigledno održavaju izgradnjom lažnog imidža, što je uobičajena praksa raznih celebrityja. Često je i laganje iz straha od kazne ili posljedica, kao i kad se živi u okruženju koje od nas ima previsoko

očekivanja, što osobito pogađa djecu i adolescente. Istraživanja pokazuju da je 76 posto laži rečeno da bi lažljivac imao koristi od toga, 22 posto da bi druga osoba imala korist, a 2 posto da bi se pomoglo trećoj osobi.

Crna, tj. zlonamjerna laž podrazumijeva nanošenje štete drugima kako bi osoba izvukla neku korist. Ako osoba previše koristi bijele laži, može se lako zapetljati u mrežu laži (tj. izmišljanje novih laži kako bi se opravdale prethodne). Ipak, maliciozne, manipulative laži najčešće koriste ljudi s poremećajima ličnosti, čime dolazimo do područja patološkog laganja.

BEZ CILJA Općenito, patološko laganje je laganje bez određenog cilja, bez očigledne koristi, a često i štetno za onoga koji laže. Patološki lažljivci laži izgovaraju svakodnevno, u velikim količinama i tako uvjerljivo kao da govore čistu istinu. Smatra se da patološko laganje nije pod utjecajem svijesti, odvija se nekontrolirano i impulzivno. Osobe koje imaju problema s patološkim laganjem vjeruju u svoje laži kao da su stvarne te često ne priznaju da imaju problem. Čini se da je funkcija takvog laganja da osobu barem na neko vrijeme prikaže u što boljem svjetlu i povećava njezino inače iznimno nisko samopoštovanje.

Osobe koje patološki lažu najlakše prepoznajemo prema velikom broju prekršenih obećanja, upropaštenih veza i nesposobnosti da završe važne poslove na vrijeme. Često će nam pričati kako su jako bliske s poznatim ljudima ili da su postigle neki izvanredan uspjeh. Kako nisu svjesne posljedica svojih izmišljanja, ako ih uhvatimo u laži, obično se neće ispričati niti priznati krivnju. Nastavit će dalje kao da se ništa nije dogodilo. Ako ih otkrije jedan krug ljudi, obično odlaze i biraju novi krug u kojem će nastaviti s lažima.

PATOLOŠKO LAGANJE TREBA LIJEČITI

U međunarodnoj klasifikaciji psihičkih poremećaja patološko laganje ne postoji kao zaseban poremećaj, nego se javlja kao simptom nekih drugih poremećaja. Osobito je važan simptom poremećaja ličnosti kao što su granični, antisocijalni ili narcistični poremećaj ličnosti. Laži i manipulacije koje koriste osobe s antisocijalnim poremećajem ličnosti (psihopati) mogu biti iznimno opasne i štetne za okolinu jer tim ljudima nedostaje empatije i drugi im ljudi služe samo radi zadovoljenja vlastitih ciljeva. Međutim, događa se da patološko laganje postoji samo po sebi i kao takvo ono nije dio nekog ozbiljnijeg psihijatrijskog poremećaja.

Brojne studije su otkrile da je prekomjerno laganje povezano sa strukturalnim abnormalnostima u mozgu. Patološko laganje zahtijeva liječenje, a ono uobičajeno, svakodnevno laganje trebamo pokušati osvijestiti, razumjeti zašto ga koristimo te poraditi na sebi kako ne bismo gradili problematičan karakter zbog kojega možemo imati problema u odnosu s drugima.